

Το μάτι

Σημασία

1. Το όργανο της οράσεως. Ένα απο τα αιθητήρια όργανα του ανθρωπίνου σωματος. Αλλά και η οραση, το βλέφαρο ή ιριδα
2. Σημείο του φυτού, με μπουμπούκι, που μπορεί να χρησιμεύσει για τον πολλαπλασιασμό του
3. Εστία ηλεκτρικής κουζίνας
4. Είδος μαγειρέματος αυγού
5. Βασκανία με μόνο το κύτταγμα και το αντίστοιχο περίαπτο (φυλαχτό).
6. Τρύπα. Το ματι της βελόνας (Η τρυμαλιά ραφίδος των Ευαγγελίων¹).

Ετυμολογία

μάτι

Μάτι < μsn. Ομμάτιον < υποκοριστικο του αρχ. Ομμα < οπμα κατά μετασχηματισμό του θέματος της λέξης οσσε κατά το όππωπα

Ο Ρόδης Παπαγγέλου ^{184.698} το μάτι το γραφει οπως προφέρεται στην Κύπρο «μμάτιν» πληθ. «μμάθκια» με δύο «μμ».

Στο ποντιακό ιδιώμα διατηρείται η μεσαιωνική ονομασία: «όμμάτιον»^{137.110}

Οσσε και αττικως οπτε. Δυίκος αριθμος. Σημαίνει και οι δύο οφθαλμοί.

Από εδώ και το ρήμα οπτεύω =βλέπω. Και το ουσιαστικο οπτήρ (ναυτ) που σημαινει πατατηρητης.

Οφθαλμός

Ώψ γενική ώπος Ινδοευρωπαϊκη ρίζα απο οπου ο οφθαλμός, η όψις, το προσωπο, ο κυκλωψ, ο μύωψ, ο αιθίωψ

¹ Η «τρυμαλιά ραφίδος» (μάτι της βελόνας) ηταν παρωνύμιο της προβατικής πύλης που αναφέρει ο Νεεμιας στο Βιβ. 12 §39. Φαίνεται πως η πόρτα ήταν μικρή και χαμηλή, έτσι που να περνάνε πρόβατα μόνον. Ας μην ξεχνάμε πως μόνον πρόβατα επιτρέπονταν να μπούν μεσα στην Αγία Πόλη. Η ρήση του Ιησού που αναφέρουν τα ¾ των Ευαγγελιστών λέει περιπου «Είναι πιο ευκολο να περάσει μια καμήλα από την προβατική πύλη παρά ένας πλούσιος να περάσει στην Βασιλεία των ουρανών. Η θεωρία οτι το κάμηλος σημαινει και σχοινί είναι ατεκμηριωτη. Η γκαμήλα εχει τον κατάλληλο υβριστικό χαρακτήρα για να παρομοιώσει τον πλούσιο. Οι νεώτεροι ερμηνευτές αγνωόντες το παρατσούκλι της προβατικής πύλης, δημιούργησαν την κάμηλον-σχοινί.

Τα μάτια του κοσμου

Ελληνικά (αρχ)

Οφθαλμός

Ομμα

Η μητέρα-λέξη για τὸ μάτι. Βλ. [Ετυμολογία](#) .

Ωψ

Η ομηρική λέξη για το μάτι. Είναι πλέον νεκρή αλλά έχει αφήσει πολλούς απογόνους ως συνθετα. Βλ. Παρακάτω

Ελληνικά (μσν)

Οι Βυζαντινοί φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν αδιακρίτως τη λέξη «όμμα» και τη λέξη «οφθαλμός», όπως μαρτυρεί ο Επιτάφιος Θρήνος:

«Ομμα το γλυκύ και τα χεῖλη σου πως μύσσω Λόγε; Πώς νεκροπρεπώς δέ κηδεύσω σε;»
Φρίπτων ανεβόα ο Ιωσήφ!

<http://youtu.be/WqVcb8MrRnM>

«Ω! Φως των οφθαλμών μου, γλυκύτατον μου τέκνον ... »

Λατινικά

Oculus

Ocellus

Αγγλικά

Eye

c.1200, from O.E. ege (Mercian), eage (W. Saxon), from P.Gmc. *augon (cf. O.S. aga, O.Fris. age, O.N. auga, Swed. öga, Dan. øie, M.Du. oghe, Du. oog, O.H.G. ouga, Ger. Auge, Goth. augo "eye"), from PIE *okw- "to see" (cf. Skt. akshi "the eye, the number two," Gk. ophis "a sight," Goth. augo, O.C.S. oko, Lith. akis, L. oculus, Gk. okkos, Tocharian ak, ek, Armenian akn). Until late 14c. the plural was in -an, hence modern dial. plural een, ene. The eye of a needle was in O.E.; to see eye to eye is from Isa. lii.8. Eye contact attested by 1965. Eye-opener "anything that informs and enlightens" is from 1863. Have an eye on "keep under supervision" is attested from early 15c.

Γαλλικά

Œil

Γερμανικά

Auge

Ιταλικά

Occhio

Απο το λατινικο Oculus.

Η λέξη χρησιμοποιείται στα Ελληνικά για να δηλώσει τις τρύπες στα πλευρά του πλοίου απο τις οποίες βγαίνουν οι πρυμάτσες, τα σχοινιά πρόσδεσης στην προβλήτα ή οι άγκυρες. Τα δε όκια ήταν ζωγραφισμένα ως μάτια προκειμένου να «βλέπει» το πλοίο τους θαλάσσιους κινδύνους και να τους αποφεύγει.

Εικόνα 1 Όκιο της άγκυρας πλοίου

Εικόνα 2 Όκιο για μικρά σκάφη αναψυχής

Για μικρά πλεουμενα αντί για τρυπες υπάρχουν ειδικά εξαρτήματα, απο σίδηρο, μπρούντζο ή επιχρώμιωμενα, που βιδώνωνται στην κουπαστή και εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό. Λέγονται και αυτά όκια.

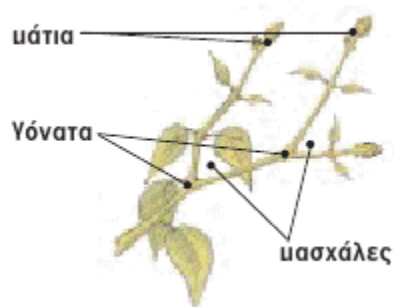
Άλλα τα μάτια

Κουζίνες

Κυκλικες ματαλλικές πλάκες στις ηλεκτρικες κουζινες που θερμαίνονται με ηλεκτρισμό για το μαρείρευμα. Οι συνήθεις συσκευές έχουν 4 ματια διαφορων μεγεθων, Η φράση τα μάτια σου τέσσερα ή δεκατέσσερα δεν σχετίζεται με αυτά τα μάτια.

Φυτά

Το σημειο του βλαστου του φυτου απ' οπου θα ξεφυτρωσει το ανθος λεγεται ματι.

Εικόνα 3 Τα μάτια του φυτού

Αυγά

Τα τηγανητά αυγά παρουσιάζουν μια οπτική ομοιότητα με μάτια και για το λόγο αυτό ονομάζονται «αυγά μάτια».

Εικόνα 4 Αυγά "μάτια"

Το μάτι του κυκλώνα

Το μάτι του κυκλώνα, είναι το κέντρο της διατάραξης του κυκλώνα, η περιοχή όπου επικρατεί νηνεμία. Δηλαδή ακριβώς το ανάποδο από αυτό που θέλετε να πείτε. Είναι πράγματι αξιομνημόνευτο πώς καταφέρνουμε να λέμε και μάλιστα με δραματικότητα και έμφαση, ακριβώς το αντίθετο από αυτό που έχουμε πρόθεση να πούμε. (Αναστασία Λαμπρία)

Αντίθετη γνώμη έχει ο Ν. Σαραντάκος που λέει:

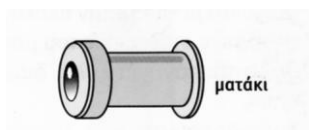
Εμείς οι υπόλοιποι άνθρωποι όταν συζητάμε δεν κάνουμε μετεωρολογία, χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να επικοινωνήσουμε. Η εικόνα που μου δίνει, εμένα και όλων των φυσιολογικών ανθρώπων, η έκφραση «στο μάτι του κυκλώνα» είναι η εικόνα κάποιου που βρίσκεται περικυκλωμένος από εχθρικές δυνάμεις που δεν μπορεί να τις αποφύγει. Επίσης, η έκφραση ενισχύεται από το αγαπημένο ποίημα του Καββαδία (Πούθε έρχεσαι; Απ' τη Βαβυλώνα. Πού πας; Στο μάτι του κυκλώνα).

Η έκφραση υπάρχει και στα αγγλικά (*in the eye of the storm*) και χρησιμοποιείται ακριβώς με την ίδια σημασία. Οι Άγγλοι, εξίσου ναυτικός λαός, δεν έχω δει να ενίστανται για τη δήθεν άτοπη χρήση της όπως οι καθ' ημάς λαθοθήρες· σύμφωνα με ένα παράθεμα, οι ναυτικοί χαρακτηρίζουν τρομακτική, απαίσια (*dreadful*) τη νηνεμία που επικρατεί στο μάτι του κυκλώνα.

<http://sarantakos.wordpress.com/2010/02/03/maticyclona/>

Το μάτι της πόρτας

Μικρή οπτική συσκευή σε τρύπα εξώθυρας για να δούμε ποιός καλει χωρίς να ανοίξουμε. Συνηθ. Ματάκι. Βλ. Εικόνα.

Το φυλαχτό

Το **φυλαχτό** ή **φυλακτό**, το *περίαπτον* των αρχαίων Ελλήνων, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα "μαγικά" μέσα με τα οποία επιδιώκεται άλλοτε η αποτροπή και πρόληψη κακού και άλλοτε η επίτευξη αγαθού και ευδαιμονίας.

Εικόνα 5 Ματόχαντρον το τουριστικόν

Γεώργιος Μέγας - "Ζητήματα ελληνικής λαογραφίας".

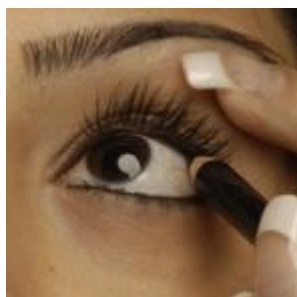
Μια σχηματική υπεραπλούστευση του φυλακτού με το μάτι (και για το μάτι, την βασκανία) είναι η θαλασσιά χάντρα. Η γοητεία τους περασε το λαϊκό τραγούδι πρβλ. «Οι θαλασσιές σου οι χάντρες», «Φόρα και μια χάντρα θαλασσιά».

The bull's eye

Άλλο, Αγγλικο αυτή τη φορά. μάτι είναι το μάτι του ταύρου: The bull's eye. Σημαίνει το κέντρο του στόχου.

Δες και το άσχετο [Βοιδομάτης](#)

Eyeliner

Φρύδι μου γαιτανόφρυδο και κοντυλογραμμένο. Το ιδεώδες για τὰ φρύδια των γυναικών του εσχάτου μεσαίωνα. Πρβλ. «και του κορακου το φτερό βαζει καμαροφρύδι». Αργότερα έγινε συνήθειο να βάζονται τα βλέφαρα και οι βλεφαρίδες με το eyeliner = μολύβι για τα μάτια (μάτια=βλέφαρα).

Χρειάζεται προσοχή στη χρήση του (πρβλ [Παρουσία](#))

Φράσεις

Αρχαίες ή Μεσαιωνικές

έν ριπή ὀφθαλμοῦ

έν ἀτόμῳ, έν ριπή ὀφθαλμοῦ, έν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι·.

Παῦλος Προς Κορινθίους Α Κεφ. 15 στ. 52

Σε μικρό χρονικό διάστημα

Ανάλογα: πριν προλάβεις να πεις κύμινο², στο πιτς φυτίλι, σε κλάσμα δευτερολέπτου, στο πατ κιούτ, σε χρόνο ντε τε (δηλ. σε χρόνο dt στην ελαχίστη μεταβολή του χρόνου).

Ιδιοις ὀμμασι

Με τα ίδια μου τα μάτια.

κάρφος εν [τω] οφθαλμῷ

Καινή Διαθήκη, Ματθ. Ζ' 3 κ.α.

(από φράση που σημαίνει «γιατί βλέπεις το ξυλαράκι στο μάτι του άλλου και δε βλέπεις το δοκάρι στο δικό σου μάτι») λέγεται για όσους αντιλαμβάνονται κρίνουν αυστηρά τα ξένα ελαττώματα αλλά παραβλέπουν τα δικά τους ελαττώματα, τα οποία μπορεί να είναι χειρότερα — δηλώνει και γενικότερα κάτι που αποτελεί «καρφί στο μάτι» κάποιου, δηλαδή είναι αντίκειμενο νο ζήλιας. 151.162

Συγχρονες

Βγάζει μάτι

Για κατι πολύ φανερο και ενοχλητικο. Πχ. Αυτό το ορθογραφικό λάθος βγάζει μάτι.

Για τα μάτια του κόσμου

Για το θεαθήναι. Για να τηρηθούν τα προσχήματα. Ή σκετο «για τα ματια» [του κοσμου].

Γυάλισε ή γυαλίζει το μάτι του

Έχει κακές βλέψεις προς κάτι. Εποφθαλμιά κάτι που του γυάλισε το ματι.

Ανάλογα «Δε μου γυάλισε το μάτι»: Δεν το βρήκα και πολύ καλό. Η και με υποννοούμετο το μάτι: «Είδα ενα βιβλιο που μου γυάλισε» [ενν. το μάτι].

Γυμνό μάτι

Το βακτηρίδιο δεν είναι ορατό με γυμνό μάτι δηλ. χωρίς τη βοήθεια μικροσκοπίου.

Δεν βλέπει την τύφλα του

Αν έχεις τύφλα προφανώς δεν μπορείς να δεις τίποτε. Το νόημα της φράσης είναι «δεν βλέπει τις ντροπές του», τις μπομπές του. Κατ' ακολουθιαν δεν βλέπει και πολλά άλλα

---

² Δεν γνωρίζω γιατί πρέπει να πεις «κύμινο». Το κύμινο δεν σχετίζεται με την ταχύτητα και είναι τρισύλλαβο. Λέμε ανάλογα ως που να πεις «τρια» που είναι μικρή λέξη και σηματοδοτεί και την έναρξη: «με το 'ενα-δύο-τρια'» αγώνα ταχύτητας. **Cumina** (βλ. [Προλήψεις – Το Μάτι](#)) όμως ήταν θεότητα η οποία είχε σαν προορισμό να αποτρέπει την επίδραση του κακού ματιού. Αρα η φράση μπορεί να ήταν «ως που να επικαλεσθείς την Cumina για την αποτροπή της ζημιάς το περιστατικό έγινε».

πράγματα προφανη και παγκοίμως γνωστά. Είναι πλήρως αδαής, δεν ξέρει να βγάλει τα μάτια του.

Δεν βρέθηκε άνθρωπος να του κλείσει τα μάτια

Πέθανε μόνος και αβοήθητος. Εδώ μάτια = βλέφαρα.

Δεν θέλω να τον δω στα μάτια μου

Δεν θελω να τον συναντήσω. Ακυρολεξία. Το ορθότερο θα ήταν «Δεν θελω να δω τα ματια του» ή «Δεν θέλω να να τον δώ με τα ματια μου».

Δεν πιστεύω στα μάτια μου

Θεωρώ κάτι απίστευτο

Δεν έχουμε ακόμα ανοίξει τα μάτια μας

Είναι πολύ νωρίς. Λέγεται σε κάποιον που μας ξύπνησε ζητώντας μας κάτι.

Δεν έκλεισα μάτι οληνύχτα

Δεν κοιμήθηκα

Δεν μπορώ να σηκώσω τα ματια μου

Εχω καταντροπιαστεί ετσι που δεν μπορώ να κυτταξω καταπροσωπο τους αλλους

Δεν ξερει να βγάλει τα μάτια του

Η φράση είναι ανοητη. Δεν μπορεί να λέγονταν έτσι. Υπονοεί καποιον με πλήρη άγνοια. Δεν βρήκα καμια εξηγηση. Πιθανον σημαίνει «δεν ξερει να συνευρεθει με γυναίκα», δηλαδή είναι ακόμη πολύ νέος και άπειρος. Αφου το «βγάζουν τα μάτια τους» έχει την έννοια του συνουσιάζομαι.

Δεν παίρνει τα μάτια του από πάνω της

Την κυττάζει εντατικά επειδή του αρέσει.

Εχει μαυρίσει το ματι μου

Απο δυσάρεστες εμπειρίες εχω ξενουχτήσει, τις θυμάμαι και δεν ήθελα να τις ξαναζήσω. Πχ. απο τις υποσχέσεις του έχει μαυρίσει το μάτι μου.

Έγινε μπροστά στα μάτια μου

Υπήρξα αυτόπτης μάρτυς του συμβάντος

Ένα άλλο μάτι

Τελείωσα την αναφορά, αλλά καλό είναι να την δει και ένα άλλο μάτι. Να επιθεωρηθεί από έναν άλλο.

Καθαρό μάτι.

Μάτι που παρατηρεί χωρις προκαταλήψεις, με ευθυκρισία.

Καλώς τα μάτια μου τα δύο.

Καλωσόρισμα προσφιλούς προσώπου

Κάνε τα στραβά μάτια

Προσποιήσου οτι δεν αντελήφθης κάτι ή κάποιον

Κύττα με στα μάτια

Κυτταξέ με κατά πρόσωπο (για κάποιον ένοχο που το αποφεύγει) κυρίως λέγεται αρνητικά: «δεν μπορώ να τον κυττάξω στα μάτια»

Μισό μάτι

Τον βλέπει με μισό μάτι: Με δυσμένεια, τον υποπτεύεται.

Με καλό μάτι/Με κακό μάτι

Με ευμένεια/δυσμένεια πχ. «Από την πρώτη μέρα ο δάσκαλος με πήρε με κακό μάτι».

Με κλειστά μάτια

Αβλεπτί. Χωρίς να το καλοεξετάσουμε. Για κατι ποιοτικά εγγυημένο.

Με το μάτι του ...

Αν δούμε τη φράση με το μάτι του γλωσσολόγου ... (σαν να είμαστε γλωσσολόγοι, με την οπτική γωνία του γλωσσολόγου).

Με τα μάτια μου

Ως αυτοπτης μαρτυς. Πρβλ Γ. Βιζυηνό

Ό τελευταῖος Παλαιολόγος

Τὸν εἶδες **μὲ τὰ μάτια σου**, γιαγιά, τὸν Βασιλέα,
ἢ μήπως καὶ σὲ φάνηκε, σὰν ὄνειρο, νὰ ποῦμε,
σὰν παραμῦθι τάχα;

Και το Δημοτικό Τραγούδι του κόσμιου ηδονοβλεψία:

Με τα μάτια μου τήν είδα
την Ελένη στο λουτρό
πέπλενε τα δυό της χέρια
και τον άσπρο της λαιμό.

Λεγεται και «με τα ίδια μου τα ματια»

Περιττολογία για λόγους έμφασης και με επήρεια από το «[ιδίους όμμασι](#)»

Με διαφορετικό μάτι

Με άλλη άποψη. «Αν δουμε το θέμα με διαφορετικο μάτι».

Μάτια μου ή Ματάκια μου

Φιλοφρονητική προσφώνηση συνήθης στην Πελοπόννησο.

Πχ. - Πούθε είσαι γιαγιά;

- Απ'τον Άγιο Πέτρο, **μάτια μου**

Χατζηαβάτης «Εγώ Καραγκιόζη, **ματάκια μου**, είμαι καλός άνθρωπος ο καημένος! Τι με βαράς βρέ αρκουδοχέρη;»

Μαύρα μάτια [κάνουμε να σε δούμε]

Από τους μελανούς κυκλους που γίνονται στα μάτια όταν αγρυπνούμε. Λέγεται όμως καθ' υπερβολήν για ανθρώπους που έχουμε να τους δούμε πολύ καιρό. Ανάλογο είναι και το «Σαν τα χιόνια».

Τα μάτια με μελανούς κύκλους λέγονται «κομμένα» = κουρασμένα. Από το «κομμένος» προέρχεται κομμάρα = κόπωση. Πχ. Νοιώθω κομμάρες ή μου κοπήκανε τ'ά πόδια.

Μαύρισε το μάτι μου

Εχω πολύ καιρό να δώ κάτι ή είδα κάτι πολύ δυσάρεστο. Αντίστοιχο το αρχ. «Φρικτόν ειδεῖν» και το Λατινικό «miserabile visu».

Με τι μάτια να τον αντικρύσω

Πώς να τον αντικρύσω αφού τον ντρέπομαι.

Πρβλ. *τίσι δ' ὀφθαλμοῖς πρὸς Διὸς ἑωρῶμεν ἂν τοὺς εἰς τὴν πόλιν ἀνθρώπους ἀφικνουμένους,*

Με τι μάτια μα το Δία θα αντικρύσουμε τους ανθρώπους που έρχονται στην πόλη;

Δημοσθένης «Περί του στεφάνου» Κεφ. 18. §201

Μου βγήκαν τα μάτια

Δυσκολεύτηκα να διαβάσω κάτι είτε λόγω όγκου είτε λόγω κακογραφίας.

Να μη μας δει ανθρώπου μάτι

Να κρυφτούμε. Να μη μας δει κανείς, ούτε ένας άνθρωπος.

Να μην το δει μάτι ανθρώπου

Ποιοτικός χαρακτηρισμός. Είναι τόσο φρικτό και κακό που καλύτερα να μην το δει κανείς.

Να χαρείς τα μάτια σου

Πρόταση-ευχή για παράκληση.

Όταν θα κλείσω τα μάτια μου

Όταν θα πεθάνω (εδώ μάτια=βλέφαρα)

Οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος

Δείτε το πλήρες και έμπλεον εκδικήσεως χωρίον:

«ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, 24 ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, χεῖρα ἀντὶ χειρός, πόδα ἀντὶ ποδός, 25 κατάκαυμα ἀντὶ κατακαύματος, τραῦμα ἀντὶ τραύματος, μῶλωπα ἀντὶ μῶλωπος»

Απο τη Έξοδο κεφ. 21 §23-25

Το κείμενον υπογράφει ο ίδιος ο Πανάγαθος.

Παίζει το μάτι του

Προκειται για ευφυές άτομο και αυτό φαίνεται από την έκφραση του ματιού του. Το αντίθετο: «Τι με κυττάς σα βώδι» επειδή τα βώδια έχουν μεγάλα, απλανή και βλακώδη

μάτια. Ο Ομηρος χρησιμοποιεί το επιθετο «βωώπις» (βοϊδομάτα. Η πρόθεση ήταν να τονίσει το μέγεθος και όχι την έκφραση) για γυναίκες μάλλον ευφυείς όπως η Ήρα. Ομως από τότε έχει περάσει πολύς καιρός και τα γούστα άλλαξαν. Μη αποκαλέσετε ποτέ μια γυναίκα βοϊδομάτα όσο μεγάλα μάτια κι'αν έχει. Θα φάτε τσαντιά.

«χαζοπούλι» .

Η Αθηνά απεκαλείτο στον Ομηρο «γλαυκώπις» (απο το γλαυκός=αστραφτερος, και οχι απο το γλαύξ=κουκουβάγια όπως νομίζουν πολλοί). Ηταν φυσικο ν'αστράφτει το ματι της θεάς της σοφίας. Η κουκουβάγια και ο συγγενικός της βύας ή μπουφος έχουν μεν μεγάλα μάτια, αλλά δεν βλέπουν τήν ημέρα και δίνουν την εντύπωση ηλιθίου πουλιού. Ισως και από εκεί να βγήκε και η λεξη

Παρωπίδες

Παρωπίδες φορούν τα αλογα για να μην παρεκκλινει το ματι τους απο το δρομο. Ομως τις χρησιμοποιούμε με μεταφορική έννοια ως εμπόδιο για την πλήρη και σαφή αντίληψη των πραγμάτων. Ο ανθρωπος που «φορά παρωπιδες» είναι προκατελιημενος, κοντοφθαλμος, μεταφορικά μύωψ.

Πήρε των ομματιών του

Μετανάστευσε, έφυγε

Η φράση ηχεί παραλογα όπως και το «έφαγε το κεφάλι του». Είναι μαλλον «επήρε τα μάτια του» απο το καθ'εαυτό «επαίρω», δηλαδή σήκωσε μάτια του ψηλά στον ουρανό σε ένδειξη παράκλησης ή απελπισίας, προσευχήθηκε πριν ξεκινήσει. (πρβλ. έπαρση σημαίας και το στίχο των Ψαλμων «έπαρσις των χειρων μου, θυσία εσπερινή, ειακουσόν μου Κύριε»)

Μπορεί όμως να είναι και κατάλοιπο της ποινής της τυφλωσης των Βυζαντινών χρόνων, δηλαδή πήρε [σήκωσε το όνειδος] των ομματιών του και πηγε μεταναστης γιατι δεν αντεξε την κοινωνική κατακραυγή.

Προσεχέ το σαν τά μάτια σου.

Λεγεται κατά την παράδοση πράγματος πολυτίμου, που ο παραλήπτης (θεματοφύλαξ) οφεί λει να φυλάξει με κάθε συνεντή επιμέλεια. Την επιμέλεια αυτή το Ρωμαιο Δίκαιο ονομαζε «diligentiam quam in suis» η λέγομένη «ώς εν τοις ιδίοις επιμέλεια»: σαν να ήταν δικό του.

Ρίξε μιά ματιά.

Δες επιφανειακά, χωρίς να καθυστερήσεις ή να εμβαθύνεις. Πχ. «- Πως σου φάνηκε το βιβλιο; -Με μια ματιά που έριξα δείχνει ενδιαφέρον».

Σκόρδα στα μάτια σου

Το σκόρδον θεωρείται προβασκάνιον αποτελεσματικότατον

Στάχτη στά μάτια

Υπουλη τακτικήγια προσωρινή εξουδετέρωση της όρασης κάποιου. Λέγεται μεταφορικά για να δηλώσει ότι κάτι έγινε για λόγους παραπλανητικούς . Οι υποσχέσεις του εργοδότη του για προαγωγή έγιναν για να του ρίξει στάχτη στα μάτια.

Τα μάτια σου τέσσερα

Εννοείται η προστακτική «έχε τα... ». Πρόσεχε πολύ σαν να είεις περισσότερα ματια.

Τα μάτια σου δεκατέσσερα

Επίταση της προηγούμενης

Τον έβαλε στό μάτι ή το έχει στό μάτι

Υπο επιτήρηση και δυσμένεια

Το μάτι του: γαρίδα

Εννοεί σαν της γαρίδας είναι το μάτι του. Δηλαδή γουρλωμένο απο τήν περιέργεια ή τον θαυμασμό ή τον πόθο. Βλέπε σχετικό [παροιμιόμυθο](#)

Του βγήκαν τα μάτια έξω

Απο την προσπάθεια η τον πονο. Επι δυσκοιλιότητας.

Επι συνουσιας παρά φύσιν ή βιασμού χρησιμοποιται το «Του/της πέταξα τα μάτια έξω».

Ο μπαρμπα-Γιώργος στον Καραγκιόζη αναφωνεί συχνά: « Ώχ! Μανούλα μου! Γουρλωσαν τά μάτια μου!».

Τα μάτια γουρλώνουν και απο παθολογικά αίτια: πχ. εξόφθαλμος βρογχοκήλη ή νόσος του Basedow.

Εξόφθαλμος –ο/η –το ον (επιθ): λέμε κατι που βγάζει ματι , κάτι το πολύ προφανές.

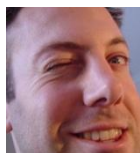
Του έβαλε τά γυαλιά

Δηλ. τον ανάγκασε να βάλει τα ματογυάλια στα μάτια του για να δει καλύτερα. Του υπέδειξε κατι που δεν ήξερε. Το κατατρόπωσε με επίδειξη γνώσεων και ικανοτήτων.

Του κάνει τα γλυκά μάτια

Φλερτάρει, τον κυτάει με λατρεία, ερωτικά.

Του κλείνει το μάτι

Το κλεισιμο του ματιού (βλέφαρου) είναι υπαινιγμός ή πρόταση για κάτι κρυφό. Γαλλικά Clin d'œil, Αγγλικά wink

Τρέχουν τα μάτια μου

Εχω ροή δακρύων από παθολογικούς λόγους, συγκίνηση (κλάμα), η εισχώρηση ξένου σώματος. Πολλές φορές λέγεται και με την προσθήκη της επιρρηματικής έκφρασης «ποτάμι» (σαν το ποτάμι, ποταμηδόν).

Ροήν μου τών δακρύων, μή αποποίησης, ή τον παντός έκ προσώπου, παν δάκρυον, άφηρηκότα Παρθένε, Χριστόν κυήσασα.

1149.554 ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ - Τροπάρια του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνος

Μην αγνοήσειςτο ποτάμι απο τά δάκρυά μου Παρθένα, που γέννησες αυτόν που έσβυσε κάθε δάκρυ από τα πρόσωπα όλων.

Μετάφραση πό τον Α. Στουγιαννίδη

Τύφλα!

Η ιδιότητα του τυφλού. (συνώνυμο του συνθέτου [αόμματος](#)). Μεταφορικά σημαίνει την ντροπή γιατί στο Βυζάντιο όσοι διαπομπευόντουσαν τυφλώνωνταν είτε οριστικά (εκτύφλωσις) η προσωρινά με δέσιμο των ματιών τους με το τυφλοπάνι. Η φράση συνοδεύεται και από μούντζα. Λέγεται και «τύφλα στα μάτια σου».

Πρισσότερα στη μελέτη μου για τη [ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΗ](#)

Φόρα το για το μάτι

Η φράση προτείνει σε κάποιον να φορέσει φυλαχτό για την αποτροπή ματιάσματος (βασκανίας) . Συνήθως ματόχαντρο.

Ως κόρην οφθαλμού

Αυτό που λέμε σήμερα πρόσεξέ το [σαν τα μάτια σου](#).

Παροιμίες [241](#)

Άλλα τα μάτια του λαγού κι άλλα της κουκουβάγιας

Όπου υπάρχουν μεγάλες διαφορές

Κάλλιο [να βγεί] το μάτι του παιδιού παρά τ' αρχίδι του γαμπρου

Εκφράζει τη στοργή της πεθεράς προς τον γαμπρό [241.1638](#)

Καλύτερα να σου βγεί το μάτι παρά το όνομα

Η δυσφήμιση είναι πιό δυσάρεστη και από αναπηρία

Κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει.

Οι όμοιοι υποστηρίζονται

Ματια που δεν βλέπονται γρήγορα λησμονιούνται

Η μακροχρόνια απομάκρυνση φέρνει τη λησμονιά

Με τα χεράκια μας βγάλαμε τα ματάκια μας

Απο δική μας απροσεξία ή λαθος ή ανικανότητα ζημιωθήκαμε

Το γινάτι βγάζει μάτι

Το πείσμα είναι ολέθριο για τον ίδιο τον πεισματάρη.

Παροιμιόμυθοι

Ποιος σου βγαλε το ματι;

-Ο αδελφός μου!

Α! Γί' αυτο είναι έτσι βαθειά βγαλμένο!

Οι αδελφοφάδες ήταν παλιά ιστορία. Οι διενέξεις αδελφών έπερναν κι' έδιναν. Η θεόπνευστος Αγία Γραφή μας μιλά για αρκετούς (Καϊν και Αβελ, Ησαΰ και Ιακώβ, Ιωσήφ και οι αδελφοί του κλπ). Οι Τούρκοι σουλτάνοι, εξ εθίμου, σκότωναν όλα τ'αδέλφια τους κατά την ανάρρησή τους στο θρόνο για να έχουν το κεφάλι τους ήσυχο και στη θέση του. Η παράδοση θελει ους πειρατές μονοφθαλμους και με το σχετικο επιδεσμο. Δεν ξέρουμε τίποτε για τους αδελφούς αυτών των πειρατών.

Είπαν, λέει, τήν κάργαν, πώς είναι ή κουτσουλιά της γιατρικό για τα μάτια, κι' εκείνη, τόμου τ' άκουσεν, έπήγαινε εις το πέλαγος και τήν άφηκεν.

(Λυκία, Μπουγ. 592)

Όμοιο παροιμιόμυθο λένε οί Πόντιοι καί οί Κύπριοι για τή γάτα.Είναι μερικοί μίζεροι, πού τσιγκουνεύονται να κάμουν καί το παραμικρό καλό. Ούτε «τήν κουτσουλιά τους» δέ χαρίζουν. [1065.48](#)

Ωσπου να γδυθεί η νύφη βγήκαν του γαμπρού τα μάτια.

Απο την εποχή των απαγορευμένων προγαμιαίων σχέσεων. Τα ματια γουρλώνουν εδώ απο τον πόθο.

Αντρα μου, κι αν δε δυνασαι, το ματι σ' άγριεύε το

Κάνε τον άγριο μήπως τρομάξει ο αντίπαλος

Προλήψεις

Το μάτι

Η βασκανία. Η αρχή της βασκανίας ανάγεται στην Ανατολή και τη Χαλδαία, από την οποία πιθανότατα διαδόθηκε στην Ελλάδα, την Ιταλία και τις λοιπές χώρες της Ευρώπης. Οι αρχαίοι Έλληνες και αργότερα οι Ρωμαίοι πίστευαν στη βασκανία. Εκτός από ορισμένους σκεπτικιστές, η πίστη στο κακό μάτι ήταν ευρύτατα διαδεδομένη και ριζωμένη όχι μόνο στο λαό αλλά και στα πιο ανεπτυγμένα πνεύματα της αρχαιότητας. Ο Δημόκριτος, ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος, ο Απολλωνίδης, ο Φίλαρχος, ο Ηλιόδωρος, ο Αλέξανδρος ο Αφροδισιεύς, ο Πλίνιος, ο Βιργίλιος, ο Κικέρων παραδεχόταν τη βασκανία.

Από αυτούς, τέσσερις ασχολήθηκαν με τη βασκανία και προσπάθησαν να εξηγήσουν και να δώσουν λογική εξήγηση στο φαινόμενο: Δημόκριτος, ο Πλούταρχος, ο Αριστοτέλης και ο Ηλιόδωρος.

Το κακό μάτι μπορούσε να επηρεάσει όχι μόνο τον άνθρωπο αλλά και ότι είχε προσφυλές. Τα παιδιά θεωρούνταν τα ευκολότερα θύματα της βασκανίας. Οι Ρωμαίοι είχαν θέσει τα παιδιά υπό την προστασία ειδικής θεάς της *Cumina*, η οποία είχε σαν προορισμό να αποτρέπει την επίδραση του κακού ματιού. Τα κατοικίδια ζώα ήταν επίσης δυνατό να επηρεαστούν. Ο Βιργίλιος απεικόνισε ως εξής το παράπονο βοσκού του οποίου καταστράφηκε το κοπάδι “*Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos*” (αγνώω ποιο κακό μάτι βασκάνει τα αρνιά μου). Στην Ιταλία η ιδέα της βασκανίας (*jettatura*) ήταν βαθύτατα ριζωμένη.

Εμείς εκτος απο το ματόχαντρο πιστεύουμε πως το φτύσιμο είναι αποτρεπτικό της βασκανίας. Πρβλ. τις φράσεις «φτύσε στον κορφο σου» και «φτου (ταυτόχρονα με φτύσιμο) να μην αβασκαθεί». Πρβλ. Θεόκριτο 6.39 «ώς μή βασκανθῶ τρίς ἔπτυσσα».

Το μάτιασμα το κάνει άνθρωπος που έχει «κακό μάτι» ή που «πιάνει το μάτι του».

Φαίνεται πως στην Κρήτη πίστευαν πως οι σμιχτοφρύδηδες είχαν κακό μάτι. Παραθέτω, για επιβεβαίωση, ένα απόσπασμα από τον «Καπετάν –Μιχάλη» του Ν. Καζαντζάκη:

Δυο χριστιανές χωριατοπούλες περνούσαν, καβάλα στα γαϊδουράκια τους, είδαν το Νουρήμπεη στήν πόρτα του, μέ αναγερτόο τον αφράτο λαιμό του να γελάει, λιμπίστηκαν τήν ομορφιά του, του 'ριξαν γρήγορη λαχταριστή ματιά κι ευτύς χαμήλωσαν τα βλέφαρα και προσπέρασαν. "Αμα αλάργαρον κάμποσο, στράφηκε ή πρώτη κι' είπε :

—Ομορφος πού ήταν ό σκύλος !

Ή άλλη αναστέναξε :

— Είσαι σμιχτοφρύδα, μωρή Πελαγιά, θά τον ματιάσεις, άδικο νά τοῦ λάχει !

Ν. Καζαντζάκης – «Καπετάν-Μιχάλης» σελ. 195

Όποιος θελει περισσότερες και πολύ πιο ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις σχετικές με το μάτισμα προλήψεις, ας διαβάσει το Κεφάλαιο –«Προλήψεις και Δεισιδαιμονίες» απο το βιβλίο «Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός», Τόμος Α , Μερους ΙΙ, του Καθ. Φαίδωνος Κουκουλέ [158].

Παραγωγή

Ματάκιας

Ο ηδονοβλεψίας, ο μπανιστηρτζής

Πρβλ. το τραγούδι του Γ. Ζαμπέτα σε γνήσια βαρβαρίζουσαν αργκό:

Εξ αιτίας κατι νομάτοι
Με πήρανε πρέφα
πάνω στο «ματι»
και μου κάνανε τη μάπα
μπλε-μαρέν αράπα
ωχου τζερτζελές
πω πω καλαμπαλίκι
μ'έμένα τον ασίκη
γελάει ο μαχαλάς.

Αποδοσις εις την καθαρεύουσαν

ΥΠΟ Α. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗ

Εξ αιτίας τινών ανθρώπων
Με αντελήφθησαν
Κατά την ηδονοβλεψίαν
Και κατέστησαν το πρόσωπόν μου
βαθυμέλαν ως άραβος
Οίμοι τι σεισμός!
Οποία οχαλαγωγία
Μ' εμέ τον ερωτύλον
Γελά η συνοικία.

Αντίστοιχη αρχαία Ελληνική λέξη : **παρθενοπίτης**.^{1148.116}

Παράγεται απο το παρθένος+οπίτης< ρ. οπιπεύω.

Κατά Σταματάκον και τον Κράμερ έχει ευρύτερη σημασία: **παρθενοπίτης**: Ο περιβλέπων, (περιεργαζόμενος, ασχολούμενος με παρθένους), παρθενοθήρας, παρθενοκυνηγός, ο αποπλανών παρθενοους.^{261.755, 9285.250}

ΠΑΡΘΕΝΟΠΙΠΗΣ: *Σημαίνει δὲ τὸν περιβλεπόμενον τὰς παρθένους, διὰ τοῦ ι γράφεται· τὰ γὰρ παρὰ τὸ ὀπιπέων διὰ τοῦ ι γράφεται· οἶον, παιδοπίπης.*

Οπιπεύω: γράφεται με ι. Από το **ὄπτω**, που σημαίνει θεωρώ, γίνεται οπτεύω και κατά διπλασιασμόν πτεύω και **ὀπιπεύω**.^{9285.244}

Ρήματα

Βλέπω

- αντιλαμβάνομαι την ύπαρξη αντικειμένων με τα μάτια μου
*στην αρχαιότητα **έβλεπαν** τους αστερισμούς με γυμνό μάτι*
- κοιτάζω
*δε χορταίνω να το **βλέπω***
- καταλαβαίνω
***βλέπω** τι εννοείς, δε **βλέπεις** ότι με πληγώνεις;*
- (για αντικείμενα) είμαι στραμμένος προς κάποια κατεύθυνση
*το σπίτι **βλέπει** ανατολικά*
- συναντώ, επισκέπτομαι
*δε μπορείς να φανταστείς ποιον **είδα** χθες!*
- (για γιατρό) εξετάζω
*δεν πας καλύτερα να σε **δει** ένας γιατρός;*

Βλεφαρίζω

Λεξη της αργκό που σημαίνει κινω προκλητικά τα βλέφαρα (για γυναίκες) προς άντρα.
Κάνω **βλεφαρίσματα**.^{216.87}

★ Διοπτεύω

Απο το ρ. οπτεύω < οπωπα αρ. Παρακ. Του ορώ παρατηρώ με ειδική διόπτρα

διόπτευση (γραμμή παρατήρησης) και διόπτρα (κυάλια), αλλά και ο προσδιορισμός ως “διοπτηρίας” της πυξίδας των πλοίων που χρησιμοποιείται για την λήψη διοπτύσεων που είναι αναγκαίες για τον προσδιορισμό της γεωγραφικής θέσης του πλοίου (ναυτιλιακό στίγμα). Στη ναυτική αργκό το διοπτύω λέγεται «παίρνω κάτω» όπως ακουσε και στήν επιτυχία του Θάνου Μικρούτσικου που μελοποίησε το Ποίημα Σταυρός του Νοτου, του Νίκου Καββαδία:

Το Άλφα του Κενταύρου μια νυχτιά
με το παλινώριο³ **πήρα κάτω**
μου 'πες με φωνή ετοιμοθανάτου
να φοβάσαι τ' άστρα του Νοτιά

Η ορθογραφία είναι της λέξης “παλινώριο” απόλυτα ορθή, όμως για την ετυμολογία σίγουρα δεν έχει σχέση με λατινική προέλευση (αλλά και να είχε, η λατινική λέξη θα είχε πάλι ελληνική προέλευση) ούτε και με τον Παλίνουρον. Πιο πιθανή θεωρώ την προέλευσή του από την λέξη “παλίνωρον” : εις τουπίσω εξέκλασεν και εξέβαλεν. από των εκκοκίζομένων ροιών (παλινόρρον) – Ησύχιος 1178.

Τούτο επειδή η απλή αυτή συσκευή είναι μια διόπτρα ανοικτής σκόπευσης που αποτελείται από μια κυκλική στεφάνη που εφαρμόζει και περιστρέφεται επί της επιφάνειας του υάλινου προστατευτικού καλύματος του ανεμολογίου της διοπτηρίας πυξίδας (μαγνητικής) η του ανάλογου επαναλήπτη της γυροσκοπικής, έχοντας σε διαμετρικά αντίθετες θέσεις (το ένα απέναντι στο άλλο) ένα πλαίσιο με κατακόρυφο νήμα σκόπευσης ή ακίδα και ένα πλακίδιο με σχισμή. Ο παρατηρητής στρέφει το παλινώριο προς το αντικείμενο που επιθυμεί να διοπτύσει και με τον ένα οφθαλμό σκοπεύει μέσω της σχισμής και της ευθυγράμμισης του νήματος το αντικείμενο (γεωγραφικό σημείο, σκάφος, ουράνιο σώμα) διαβάζοντας την ένδειξη των μοιρών της πυξίδας ακριβώς κάτω από το κατακόρυφο νήμα. Επομένως η οπτική εικόνα του αντικειμένου φθάνει στον παρατηρητή αφού έχει διέλθει μέσω της σχισμής και έχει εκβληθεί προς τα οπίσω.

Η διόπτρα ή παλινώριο (αγγλ. Alidade) απαντάται σε διάφορα είδη και σχεδιάσεις, όπως αυτά που σου στέλνω στο συνημμένο. Δεν πρέπει να συγχέεται με τα κυάλια (διόφθαλμα)

Η “ηλικία” του θα μπορούσε κάλλιστα να τοποθετηθεί στους Αλεξανδρινούς χρόνους για παρατηρήσεις και μετρήσεις στην ξηρά (ή για κατακόρυφες γωνίες βάσει τόξου με υποδιαίρεσεις) όχι όμως και στην θάλασσα αφού για την ναυτιλία η χρησιμοποίησή του προϋποθέτει την ύπαρξη της πυξίδας και μάλιστα όχι απλά με την ένδειξη του Βορρά αλλά και την ύπαρξη του ανεμολογίου (με τις υποδιαίρεσεις των μοιρών) έτσι ώστε να μπορεί κάποιος να μετρήσει οριζόντιες γωνίες σε σχέση με τον Βορρά που είναι αναγκαίες για τον προσδιορισμό του στίγματος (γεωγρ.θέσης) του πλοίου στον ναυτικό χάρτη. Η ακρίβεια της μέτρησης δεν εξαρτάται τόσο από το παλινώριο/διόπτρα όσο από το κατά πόσο λεπτομερειακή και ακριβής είναι η χάραξη των υποδιαίρεσεων στο ανεμολόγιο της πυξίδας (στα νεώτερα παλινώρια που είναι εφοδιασμένα και με τηλεσκοπική διόπτρα, υπάρχει πρισματικός φακός για την ακριβέστερη παρατήρηση της ένδειξης του ανεμολογίου).

Σίγουρα ο Παλίνουρος δεν έχει καμμία σχέση με την ονομασία αυτή και πιο πιθανό το όνομά του να συνδέεται με τις λέξεις/έννοιες Πάλιν Ούριος (όνομα που ταιράζει για έναν καπετάνιο που καταφέρνει να ξαναβρίσκει τον ούριο άνεμο)

Συνεισφορά του αναγνώστη Ν. Κατσαρού - Αντιναυάρχου ΕΑ

Εποφθαλιμώ

Κυττάζω ζηλόφθονα. Υποβλέπω.

³ Η ορθή γραφή είναι Παλινώριο. Η ετυμολογία του σκοτεινή. Εχω ξεκινήσει έρευνα.

Ματιάζω

Βλάπτω με το κακο μου ματι, βασκαίνω. Παθ. Ματιάζομαι απο άλλον.

Μπανίζω

Λέξη της αργκό που προήλθε απο τους ηδονοβλεψίες στις καμπίνες των πλαζ (μπάνια> μπανίζω > μπανιστήρι). Φράση: «Πρόσεξε μη σε μπανίσουν οι μπασκίνες».

Κόβω

Παρατηρώ και συμπαιραίνω. Πως τον κόβεις; -Τι να να σου πω! Τον κόβω για πολύ μαλάκα τον τύπο.

Κόψε φάτσα και βγάλε συμπερασμα.

Κυττάζω

Απο το αρχ. ρ. κυπτάζω, σκύβω προκειμένου να παρατηρήσω κατι. Η ιστορικη γραφή είναι ετσι, το κοιτάζω δεν ετυμολογείται σωστά. Η κοιτη (κρεβάτι) προοριζεται για οσους κλεινουν τα ματια τους ή βγάζουν τα μάτια τους και οχι για οσους παρατηρουν.

Ορώ

Ρημα της αρχαίας ελληνικής που δεν χρησιμοποιείται συχνά. Shmainei bl;ern.

Το τέρας της ανωμαλιας των ελληνικων ρηματων

Ενστ. Οράω και ορώ, πρτ εωρων και ωρεων πρκ εόρακα, μελ. οψωμαι , οψωμην, ωφθήσομαι , ωφθην αορ. Β. Είδον.

Απαντάται σε εκκλησιαστικά κείμενα

- καὶ εἶπεν· ποῦ τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ· κύριε, ἐρχοῦ καὶ ἴδε.
- Κατά Ιωάννην κεφ. 11 §34
- Ορώ > ορατός > **Ορατών** τε πάντων και **αοράτων** (Συμβολο της πιστεως, το «Πιστεύω»): Πιστεῶ εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ και γης, ορατών τε πάντων και αοράτων
- Ο **εωρακώς** μεμαρτύρηκε (Κατα Ιωαννην)
- Υμεις **οψεσθε** , Συ **όψει**,
- Υπτιον **ορώσα** η πάναγνος σε Σώτερ (Επιτάφιος Θρήνος)
- **Είδον** τα οστά τα γεγυμνωμένα (Νεκρώσιμος Ακολουθία)
- Ιδον παίδες Χαλδαίων, εν χερσί της Παρθένου, τον πλάσαντα χειρί τους ανθρώπους. Και Δεσπότην νοούντες αὐτόν, ει και δούλου ἔλαβε μορφήν, ἔσπευσαν τοις δώροις θεραπεύσαι, και βοήσαι τη Ευλογημένη.
- Χαρμα ιδέσθαι (mirabile visu)
- καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, **ᾧφθη** ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήμφθη ἐν δόξῃ.

Προς Τιμοθεον Α κεφ. 3§16

Στις παραπομπές αναφέρεται ακόμα :Ορα σελ. 45 και στις εκφράσεις σύγκρισης. Πχ. Γκαντέμης αυτός ο άνθρωπος, όρα Μητσοτάκης. Δηλ. σαν τον Μ.

Παίρνω πρέφα

Σπανιότερα με την έννοια του αντιλαμβάνομαι οπτικά. «Μη μας πάρουν πρέφα» =μη μας δουν.

Τηρώ

Απο το παρατηρώ, επιτηρώ κλπ

Οχι από το τηρώ με την έννοια «σέβομαι» , τηρώ τα επιτασσόμενα: όπως τηρώ τους νόμους, τους κανόνες

Παράδειγμα η παροιμία «Ψηλά αφόδευε και **τήρα** γύρω»

Γνωστώτερη η ανάλογη «χέσε ψηλά κι αγνάντευε και ματαξαναχέσε». Η φράση από τα παλιά ιστοιόφρα όπου η αφόδευση γίνονταν από την κουπαστή. Η παρατήρηση ήταν απαραίτητη για την αποφυγή επερχομένου κύμματος. Κατ' άλλους το έλεγαν γι' αυτούς που τους κυνηγούσαν οι Τούρκοι. Γενικά η αρχική παροιμία μου φαίνεται πλαστή γιατί το «αφοδεύω» είναι λόγια λέξη.

Συνήθως λιγότερο αστικό, συνηθίζεται στα χωριά. Στην Κρήτη λέγεται : ντηρώ> ντήριξη=επιτήρηση. ^{156.350}

Συνθετα ρήματα

Τηρώ με συν-, παρα-, δια-

Βλέπω με παρα-, δια-, επι-, ανα-, προ-

Σύνθετα

αόμματος

ο τυφλός, κυριολ. ο στερούμενος οφθαλμών και κατ' ακολουθίαν αυτός που δεν μπορεί να δει. Διάσημος κατασκευαστής τυφλών η Α.Μ. ο Βασίλειος Β ο Βουλγαροκτόνος.

Ο Βασίλειος κατέστρεψε τον στρατό του Σαμουήλ, Τσάρου των Βουλγάρων, και συνέλαβε 14.000 αιχμαλώτους. Θεωρώντας τους Βούλγαρους στασιαστές (γιατί ήδη ανήκαν στην αυτοκρατορία) τους επέβαλε την ανάλογη ποινή, έτσι τύφλωσε όλους τους αιχμαλώτους φροντίζοντας όμως ανα 100 άνδρες να αφήνει ένα μονόφθαλμο ώστε να οδηγήσουν του υπόλοιπους στον Σαμουήλ. Εκείνος μόλις αντίκρουσε το οικτρό θέαμα που παρουσίαζε ο στρατός του έπαθε συμφόρηση και αργότερα πέθανε.

Επισκεφθείτε το <http://youtu.be/895iRNRBo9c> για να δείτε μια από τις πιο επιτυχημένες σκηνές του Ελληνικού Κινηματογράφου με το Μίμη Φωτόπουλο στο ρόλο του «αόμματος» από το έργο «Η Κάλπικη Λίρα»

Ματό-

Πρόθεμα για σύνθεση λέξεων που αφορούν το μάτι. Βλ. παρακάτω

Ματογυάλια

Σήμερα ωραιοποιήθηκαν σε «γυαλιά οράσεως»

-ματης (Δεύτερο συνθετικό σε πολλά σύνθετα, πχ. Μαυρομάτης, Γαλανομάτης, Γουρλομάτης (απο το χρώμα της ίριδος) , Σχιζομάτης (απο το σχήμα του κανθού, κινέζος, Ιαπων ή γεν. Ασιάτης) που συναντώνται ως επιθετα αλλά και ως επωνυμα.

Ματόχαντρο

Πανάρχαιο περιάπτον (φυλακτό) για την αποτροπή της βασκανίας. Κρεμιέται παντου. Πωλείται σε ολα τα τουριστικά μαγαζιά λαϊκής τέχνης.

Προστατεύει από το μάτι (Βασκανία) ανθρώπους και ζώα. Θα το δουμε συχνά σε χάμουρα αλογων.

Ματόκλαδα

Αλλη λέξη για τις βλεφαρίδες. Πρβλ. το Τραγουδάκι του Βαμβακαρη

Τα ματοκλαδά σου λάμπου[ν]
σαν τα λούλουδα του κάμπου.

Βλ. Και ματοτσίνορα.

Ματοκύλισμα

ΑΣΧΕΤΟ προέρχεται απο αιματοκύλισμα.

Ματοτσίνορα

Συνώνυμο με τις βλεφαρίδες, τα ματόκλαδα . Πρβλ. το Τραγουδάκι Δελφίνι –Δελφινάκι

Δελφίνι, δελφινάκι
πάμε πιο γρήγορα
να δω τα γυριστά της
τα ματοτσίνορα.

Ματα-

ΑΣΧΕΤΟ με το μάτι πρόθεμα της Δημοτικής από την πρόθεση «μετά» και με την έννοια ξανά, εκ νέου πάλιν πχ. μετανοώ.

Αμε με ματαδείς =Αμα με ξαναδείς.

Πονόματος

Πόνος στό μάτι.

Πρεσβυωπία

Το πως βλέπουν οι γέροντες

Γήρας τουμόν αι μαλλ' άυπνον εστί και επ' οφθαλμοίς οξύ πάρεστι

Σαν γέρος εχω αυπνίες και βλέπω μακρυά.

Ιφιγένεια εν Αυλίδι

Συγγενικά

Τα μέρη του ματιού : Φρύδια, βλέφαρα η τσίνορα, κανθός, βολβός, κερατοειδής [χιτών], επιπεφυκός [χιτών], ίριδα (το χρωμα τις ίριδας ορίζει τον καστανοματη, γαλανομάτη, μαυρομάτη) , κόρη

Σύνεργα: ματογυάλια, κιάλια (Απο το Ιταλικό Occhiale, το αρχικό «ο» ερμηνεύτηκε ως άρθρο: «το οικιαλε»> το κιάλε και με εξουδετέρωση> κιάλι), διόπτρες, eyeliner, μολύβι ματιών, ρίμελ, παρωπίδες.

Επαγγέλματα: Οπτικός, Οφθαλμίατρος, Οφθαλμολόγος,

Ουσιαστικά: Οφθαλμιατρείο,

[302.386](#) και [302.130](#)

Συνώνυμα

Γκαβός

Ο αρχ. παράβλωψ, κν. αλλοίθωρος

Τυφλός

Συνώνυμο: του συνθέτου [αόματος](#)

“σοι δε ταυτ’ ουκ εστ’ επει
τυφλός τά τ’ ὤτα, τόν τε νοῦν, τά τ’ ὄμματ’ εἶ”

Που σημαίνει επί λέξει:

Εις σε αυτή [η αλήθεια] δεν υπαρχει επειδη
στα αυτιά και στο νου και στα μάτια είσαι.

Και σε φιλολογική μετάφραση:

Οι αλήθειες τι ζητούν στα λόγια τα δικά σου
τυφλέ στα μάτια και στ’ αυτιά και στα συλλογικά σου.

Σπάνια παρήχηση του «τ».

Σοφοκλής Οιδίπους Τύρανος στ.371

Ομόηχα

Κόρη (η)

Η κόρη του ματιού είναι το κεντρικό σημείο όπου ευρίσκεται ο φακός.
Ομόηχο με τήν κόρη.

Είναι γνωστό το λογοπαίγνιο του Διογένη προς [παρθενοπίτη](#) οφθαλμίατρο, που εξέταζε ένα κοριτσάκι: «προσεξε μήπως θεραπεύων τον οφθαλμόν διαφθείρης την κόρην».

Μάτη (η)

σήμερα την συναντάμε μόνο στην λόγια έκφραση «εις μάτην»

★ Φακοί (οι)

Ομοιοχημία με το γνωστό άσπριο η φακή. Και η αρχαία λέξη για το όσπριο ήταν φακός (ο) λόγω του σχήματος του οσπριου πηρε το ονομα το τμημα αυτο του ματιου.

Ο φακός (όσπριο) αποτελούσε αντάλλαγμα εις είδος για την αγορά πρωτοτοκίων. Είναι γνωστος ο μυθος του Ησαύ και Ιακώβ. Ο Ησαύ πούλησε τα πρωτοτόκια του **αντί πινακίου φακής**. Το επίσημο κείμενο (Γεν. Κεφ. 25, §34) το λέει **έψημα φακού**.

29 ἤψησε δὲ Ἰακώβ ἔψημα· ἦλθε δὲ Ἡσαῦ ἐκ τοῦ πεδίου ἐκλείπων, 30 καὶ εἶπεν Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ· γευσόν με ἀπὸ τοῦ ἐψήματος τοῦ πυρροῦ τούτου, ὅτι ἐκλείπω. διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐδώμ. 31 εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ Ἡσαῦ· ἀπόδου μοι σήμερον τὰ πρωτοτόκιά σου ἐμοί. 32 καὶ εἶπεν Ἡσαῦ· ἰδοὺ ἐγὼ πορεύομαι τελευτᾶν, καὶ ἵνα τί μοι ταῦτα τὰ πρωτοτόκια; 33 καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰακώβ· ὁμοσόν μοι σήμερον. καὶ ὤμοσεν αὐτῷ· ἀπέδοτο δὲ Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ. 34 Ἰακώβ δὲ ἔδωκε τῷ Ἡσαῦ ἄρτον καὶ **ἔψημα φακοῦ**, καὶ ἔφαγε καὶ ἔπινε καὶ ἀναστὰς ὄψατο· καὶ ἐφάυλισεν Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια.

Το **πινάκιο** είναι μυθουπλασία μεταγενέστερη. Απο αυτήν την best-value-for-money συναλλαγή ίσως προέκυψε και το παρατσούκλι «παλληκάρι της φακής»,

Ωπα

Αιτιατική του ωψ, γεν. ωπός, αιτ. ωπα. Ομοιοχημία με τήν επίκληση «όπα» στους λαϊκούς χορούς ανάλογο το άλα , όπατης κλπ

Οφθαλμοί ειδικού τύπου

Ο παντεπόπτης οφθαλμός

Ο παντεπόπτης οφθαλμός ή αλλιώς το μάτι της πρόνοιας είναι ένα πολυχρησιμοποιημένο σύμβολο, τόσο απο κράτη , όσο από εταιρείες μυστικές και μη και απο θρησκείες. Είναι ένα σύμβολο που απεικονίζει ένα μάτι που συχνά περιβάλλεται από ακτίνες φωτός ή άλω και συνήθως περικλείεται από ένα τρίγωνο.

Χρησιμοποιήθηκε τόσο από τους Αιγύπτιους, και έγινε γνωστό ως «το μάτι του Ωρου», και οποίο εθεωρείτο ηλιακό σύμβολο και σύμβολο δύναμης.

Το συμβολο περασε στον Τεκτονισμό και τους Πεφωτισμένους (Ιλλουμινάτι).

Ο Δίκης οφθαλμός

Εστι Δίκης οφθαλμός ος τα πανθ' ορά . (Στοβαίος)

Υπαρχει μάτι της Δίκης, της θεότητας της δικαιοσύνης, που βλέπει τα πάντα.

Η Δίκη ήταν κόρη του Δια και της Θέμιδος. Μιά από τις Ωρες. Αδελφές της ήταν η Ευνομία και η Ειρήνη, άλλες αδελφές τους ήταν οι Μοίρες (Άτροπος, Κλωθώ, και Λάχεσις). ^{192.35}

Κάποια μέρα όλοι θα πληρώσουν για τὰ εγκληματά τους. (ΣΣ. Εκτός αν παραγραφούν)

Τοπωνυμικά

Μάτι

Το Μάτι είναι παραθεριστικός οικισμός της Ανατολικής Αττικής, στα διοικητικά όρια του δήμου Νέας Μάκρης. Βρέχεται στα ανατολικά από τον Κόλπο Πεταλιών και εξυπηρετείται συγκοινωνιακά από τη λεωφόρο Μαραθώνος μέσω ΚΤΕΛ. Τον Σεπτέμβριο 2006 ξεκίνησε σταδιακά η ένταξη της περιοχής στο σχέδιο πόλεως της Νέας Μάκρης και εκλήθησαν οι ιδιοκτήτες να προσκομίσουν τους τίτλους ιδιοκτησίας τους. Στην περιοχή εδρεύουν πολυτελή ξενοδοχεία, καθώς και παραθεριστικές και ναυταθλητικές υποδομές.

Βοϊδομάτης

ΑΣΧΕΤΟ Είναι ποταμός του νομού Ιωαννίνων, παραπόταμος του Αώου. Οι κύριες πηγές του βρίσκονται κάτω από το χωριό Βίκος. Στην διαδρομή του δέχεται και άλλα υδάτινα ρεύματα που σχηματίζονται στις πλαγιές της Τύμφης ή προέρχονται από το [Φαράγγι του Βίκου](#) και τελικά συμβάλει στον Αώο κοντά στην Κόνιτσα. Ο ποταμός έχει συνολικό μήκος 15 χιλιόμετρα. Η ονομασία του Βοϊδομάτη προέρχεται από το σλάβικο Μπόντε - Ματ, που σημαίνει καλό νερό και είναι ΑΣΧΕΤΗ με το μάτι-οφθαλμός

Τραγούδι

Υπαρχει ενας πολύ μεγάλος αριθμος τραγουδιων για τα μάτια. Σταχυολογω μερικα.

Δημοτικό

Δεν ημπορώ τα μάτια μου

Δεν ημπορώ τα μάτια μου
ψηλά να τὰ σηκώσω
και την καημένη μου καρδιά
Παρηγοριά να δώσω.

Εδώ με την έννοια «δεν έχω μούτρα να δω άνθρωπο».

Χαλάλιν του

Τα μελισσιά τα μμάθκια του
της μέλισσας εμοιάζουν
όντας σου κρούζουσιν την μιν
την άλλη μέλι στάζουν.

Απο τα σπάνια τραγούδια για μάτια άντρα.

Εντεχνο

Αυτά δυο σου μάτια

Αυτά τα δυο σου μάτια
που με κυττάζουνε
χαμηλωνέ τα φώς μου
γιατι με σφάζουνε.

★ Αυτά τα μάτια σου τα δυό!

Αυτά τα δυό σου.. μάτια,
Αυτά τα μάτια σου είναι δυό,
δέν είναι παραπάνω,
Και τα μετρώ και τα μετρώ
και πάλι δυό τα βρίσκω,
κι' αδίκως με το μέτρημα,
καιρό....καταναλίσκω!

(Θ.Βέγγος, Τύφλα νάχει ο Μάρλον Μπράντο)

Επισήμανση ανανώστη: κ. Γ. Δούσκου.

Μάτια σαν και τα δικα σου

Μάτια σαν και τα δικά σου
Δεν υπάρχουν στο ντουινιά
Κι όποιος τα γλυκοφιλήσει
Χάρο δεν φοβάται πια

Υβρεις

Τύφλα!

Πρβλ. την παροιμία «Δεν φθάνει που παραπατάς, σου λεν κι' οι φίλοι 'τύφλα'!»

Στραβωμάρα έχεις;

Στραβός = τυφλός, αόματος

Για καποιο που δεν προσέχει.

Το μάτι σου τ' αλλοίθωρο

Απανηση σε καποιο που ισχυρίζεται οτι ειδε κατι διαφορετικο απο το πραγματικο.

Το μάτι σου το κλούβιο.

Όμοιο με την προηγούμενη

Που να του βγεί το μάτι

Πρβλ. το Τραγουδάκι του εμφυλίου

Μας πηραν το Παγκράτι

Που να τους βγεί το μάτι

Μας πηραν τα καϊκια

Οι Αγγλοι τα καθοίκια

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

131

Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ - ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ - ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ -1966

137

ΑΝΘΙΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΤΟΜΟΣ Β (Μ-Ω)-ΜΥΡΤΙΔΗΣ-1958 151

ΑΝΝΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ –ΛΕΞΙΚΟ ΛΟΓΙΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ –ΠΑΤΑΚΗΣ - 1997

156

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΞΑΝΘΙΝΑΚΗΣ - ΛΕΞΙΚΟ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΚΡΗΤΙΚΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ - 2001

171

Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ - ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ -ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 2009.

184

ΡΟΗΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ - ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΙΔΙΩΜΑ - ΙΩΛΚΟΣ – 1987

192

ΗΛ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ –ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΕΚΔ. ΦΕΞΗ - 1895

196

J.B. HOFMANN - ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

216

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΖΑΧΑΡΙΟΥ - ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΠΙΑΤΣΑΣ - ΑΡΓΚΟ - ΚΑΚΤΟΣ

241

ΙΝΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΛΙΑ ΜΠΟΥΣΟΥΝΗ - 1864 ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΑ - ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ – 2010

302

Π. ΒΛΑΣΤΟΣ - ΣΥΝΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ - ΕΣΤΙΑ - 1931.

1015

Ν. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ – ΛΕΞΙΚΟ ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΩΝΥΜΩΝ –ΣΑΒΒΑΛΑΣ

1065

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ - ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΟΙΜΙΟΜΥΘΟΙ - ΕΡΜΗΣ - 1972

1148

ΡΟΒΗΡΟΥ ΜΑΝΘΟΥΛΗ –ΑΡΧΑΙΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΣΙΑΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ –ΕΞΑΝΤΑΣ - 1999

1149

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ –Απ. Διακ. Της Ελλάδος -1977

1150

Γ. ΤΡΑΠΑΛΗ - ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΒΒΑΔΙΑ -ΕΚΔ. ΑΓΡΑ -2010

9285

J.A. CRAMER, ANECDOTA GRECA E CODD. MANUSCRIPTIS BIBLIOTHECARUM OXONIENSIIUM
- Bibliothèque nationale (France)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θελω να ευχαριστήσω τους αναγνώστες μου

- Γ. Δούσκο και
- Ν. Κατσαρό

για την πολύτιμη συνεισφορά τους στην προσπάθεια μου.

Οι συνεισφορές, έχουν ήδη καταχωρισθεί, και επισημαίνονται με κόκκινο αστέρισκο.